

"ČRNA NOŠA" KOT POROČNA OBLEKA

TADEJA PANCE

Poroka je dogodek, ki mu ljudje večinoma posvečamo posebno pozornost. Kot že marsikatera nevesta sem se pred odločitvijo, da stopim v zakonski stan, tudi sama znašla pred vprašanjem, kaj in kako s poročno obleko. Želela sem si, da bi bila obleka nekaj posebnega in edinstvenega, nekaj kar bo vsem vzelo sapo. Vsaka nevesta si pač mora želeti, da bo na svoj popolni poročni dan oblekla popolno poročno obleko.

Kot modna oblikovalka sem si stvari še dodatno zapletla, saj so se moje predstave o poročni obleki precej razlikovale od splošnega mnenja. Navsezadnje sem v svoji glavi le oblikovala "idealno" poročno obleko. Zdelo se je, da je dokončana, nisem pa vedela, kako zelo se motim in da se zgodba s poročno obleko šele začneja.

Nekoč sva se s prijateljico zapletli v pogovor o nekdanjih oblekah. Omenila mi je "ljubljsko" ali "črno nošo", ki ji je bila prav posebno všeč, predvsem zaradi zanj značilne črne elegancije in za današnji čas prav posebne bele peče. Ko sva skupaj poiskali še sliko, sem ugotovila, da tako obleko sicer poznam že nekaj časa, le da nisem ničesar vedela o njej, še manj pa, da ji ljudje rečejo "ljubljska" ali "črna noša". Nekajkrat sem spremljala nastop folklorne skupine v "črni noši" in si jo zapomnila predvsem zaradi umetelno zavezane bele peče, z leti pa sem nanjo kar nekako pozabila. Stvari so se nadalje razvijale kar same od sebe. Iz pogovora s starši bodočega moža sem ugotovila, da jim je "ljubljska" ali pogosteje imenovana "črna noša" še predobro znana. Nosila jo je že ženina prababica. Skoraj nisem mogla verjeti, ko se je pojavila še škatla s starimi oblačilnimi kosi.

Do tega trenutka je bila ideja, da bi nosila "črno nošo" kot svojo poročno obleko, bolj šala kot resno razmišljanje, a se je pozneje tako močno zasidrala v moji glavi, da nisem mogla odnehati, dokler nisem ugotovila, ali je smiselno in možno to idejo tudi uresničiti.

Zame je vsekakor predstavljala velik izziv. Sprva sem nekoliko oklevala, saj nisem bila prepričana, ali mi bo uspelo. Ne samo zaradi pomanjkanja časa, tudi moje znanje o "črni noši" in njenih posebnostih je bilo precej pomanjkljivo. Mislila sem, da bi bilo lažje, če bi mi obleko naredila izkušena šivilja, ki pozna njene posebnosti in jo je že delala. Vendar sem čutila, da lahko obleko, ki se bo opirala na družinsko tradicijo in bo edinstvena v tem, ker bo izdelana samo zame, izdelam le sama. Seveda ne brez pomoči. Želela sem, da bi imela taka obleka svojo zgodbo,

Fotografija iz družinskega arhiva Tadeje Pance.

svoji pomen. Če se želiš poročiti v obleki, kot je "črna noša", je treba imeti tehtnejši razlog kot zgolj ta, da je obleka lepa. Obleka, ki ima poleg estetske tudi neko zgodovinsko vrednost in je del narodne in kulturne dediščine, je obleka s težo. Tako sem želela raziskati ne le ozadje prababičine "črne noše", temveč tudi vse ostalo. Ob kakšnih priložnostih so jo nosili, katere prvine so jo sestavljale, kakšni materiali so se uporabljali in kakšen pomen je imela na starem Viču, kjer je živel prababica in kjer sva se midva želela poročiti.

Prvi korak je predstavljalo ogledovanje družinskih fotografij, ki jih je bilo na srečo kar precej. "Črna noša" je bila žal le na eni, in čeprav v njej ni bila prababica, je slika govorila o tem, da se je na tem območju vsekakor nosila. Želela sem, da bi bila obleka čim bolj podobna tisti, ki jo je nosila ona. Kakšna je v resnici bila, žal nisem vedela, saj so bili ohranjeni le predpasniki, pentlje in pas. Zato sem se odločila, da se zgledujem po drugi, vsekakor primerni in zelo zanimivi obleki z začetka 20. stoletja, ki jo je prababica nosila na eni izmed ostalih fotografij.

Informacije, ki so mi pomagale pri izdelavi, sem iskala na najrazličnejših koncih in pri strokovnjakih, ki so mi bili brez zadržkov pripravljeni pomagati. Ob dejstvu, da se želim v taki obleki poročiti, so me nekateri nekoliko začudeno pogledovali. Zdi se mi, da so me bolje razumeli, ko sem jim predstavila celotno zgodbo. Večini pa se je ideja zdela zelo zanimiva, zlasti zato ker je bila zasnovana na podlagi družinskih korenin.

Moja poročna obleka še zdaleč ni bila edina, ki je na glavo obrnila celotne priprave na poroko. Poročno obleko je namreč potreboval tudi ženin. Zraven vsekakor ne gre obleči sodobne moške obleke. Rešitev sem spet našla v starih družinskih fotografijah. Ker posebne moške različice "črna noša" nima, sem se lotila proučevanja oblek pradedka in njegovih sorodnikov. Za najprimernejšo se je izkazala ena izmed navadnih moških oblek, ki so se nosile med letoma 1900 in 1910. Želela sem, da bi bila izdelava in videz obeh oblek čim bolj podobna zgledom s fotografij.

Mladoporočenca v poročni obleki.
(Fotografija iz arhiva Tadeje Pance.)

Izdelavo moške obleke se mi je zdelo najprimerneje prepustiti izkušenemu krojaču, ki je imel potrebno znanje in izkušnje za izdelavo tovrstnega oblačila. Sama pa sem se ob pomoči šivilje lotila izdelave svoje.

Na začetku sem za izbiro ustrezne konstrukcije primerjala krojenje oblek ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Prababičina obleka je bila sestavljena iz dveh delov. Oprijete bluze z umetno izdelanim plastronom in nabranimi rokavi ter iz krila s pasom, krojenega na pole in nabranega na zadnji strani. Pri izdelavi krojev sem si dovolila tudi nekaj sprememb, na primer nekoliko drugačno nabiranje kril od tega, ki se pojavlja v večini ohranjenih primerov, čeprav se je tovrstno nabiranje tedaj tudi uporabljalo. Zgornji del in obliko plastrona pa sem povsem povzela po prababičini obleki, saj so bile nadrobnosti na fotografiji zelo dobro vidne.

Kaj kmalu so se pojavile raznovrstne težave, ki so se navezovale predvsem na izbor ustreznih tkanin. Kot sem lahko izvedela, je za izdelavo obleke, kakršno sem si želela, najprimerneje uporabiti svilo. Vendar je svilo, ki bi bila po videzu, otipu, predvsem pa po padcu primerna za izdelavo, zelo težko dobiti. Svila ni samo draga, ampak tudi izredno krhka in hitro uničljiva. Ne samo, da ne prenese človeškega potu, tudi voda je njen velik sovražnik. Želela sem, da bi se obleka ohranila za več let, zato je bilo pomembno, kaj bom v tej obleki delala. Torej nič dežja, hrane ali pijače, predvsem pa čezmernega potenja. Tudi blaga za moško obleko ni bilo lahko najti, saj smo

poskušali doseči nekoliko grob in starinski videz. Ob današnjih finih volnah, navadno mešanih s poliestrom, so materiali za tovrstne moške obleke neprimerni, saj so preprosto rečeno, videti prelepo. Pred sto in več leti moške obleke niso bile tako polikane in popolnoma prilagajajoče se kot danes. Zaradi uporabe drugih takratnih vrst blaga in načina izdelave so bile videti povsem drugače.

Blago sem iskala na vseh koncih in pri vseh prodajalcih in grosistih, ki sva jih z bodočim možem poznala. Ker se v vsakdanjem življenju oba ukvarjava s tekstilom, je bilo precej lažje, a kljub temu sva imela nemalo težav pri izbiri ustreznega blaga. Ob pomoči izkušenih prodajalcev sva nazadnje dobila tisto, kar je bolj ali manj ustrezalo najinim zahtevam. Ko se zdaj oziram nazaj, lahko rečem, da sva imela tudi kar nekaj sreče. Ustrezni materiali so bili tako prvi večji korak na poti do rekonstruirane "črne noše".

Ostajal je še večji problem, ki mi je do zadnjega trenutka povzročal nemalo skrbi: za mene prelepa, vezena peča, ki je pravzaprav poglavitna prvina "črne noše". Ker bombažnega tila žal nisem dobila pravočasno, sem se odločila, da uporabim izredno tanek bombažni batist. Potrebovala sem še veziljo in dovolj široko, bombažno tilasto čipko. Pri nas se take čipke seveda ni dalo dobiti. Kar koli podobnega predvsem zaradi surovinske sestave ni prišlo v poštev. Danes so čipke večinoma izdelane iz umetnih vlaken, saj so cenejša in v današnjem življenju uporabnejša. Zavezovanje peče je ob uporabi teh čipk oteženo, videz pa neprimeren. Ker sem izvedela, da se tovrstne čipke dobijo v Trstu, sem se odpravila tja. Imela sem srečo, da sem jih našla v eni izmed trgovin s pozamenterijo. Prodajalka mi je pojasnila, da jih ne naročajo pogosto, saj so zelo drage in jih večina ljudi ne kupuje. Res sem vzela zadnjih nekaj metrov, ki so za las zadoščali. Z nakupom čipke se mi je tako odvalil kar velik kamen.

Ker nisem večča vezenja, sem sprva pomoč iskala drugje. Nisem pa vedela, da imam rešitev že doma. Pomoč mi je ponudila moja bodoča tašča, ki zna vesti in je bila pripravljena kot izziv izvesti vzorec, ki sem ga izbrala za svojo pečo. Ob spodbudi in navdušenju vseh nas se je kljub oteženemu vezenju zaradi nestabilnih tkanin in tankih vlaken lotila dela. Tako sem nehote v ustvarjanje poročne obleke vpletla skoraj celotno družino in tudi nekatere prijatelje. Vsi so kar sami od sebe raziskovali in pomagali, kakor so vedeli in znali. Navsezadnje res drži, da je Slovenija majhna, saj je skoraj vsak poznal nekoga, ki mi je lahko nekako pomagal. Navdušenje nad oblekama se je z vsakim novim najdenim koščkom sestavljanke čedalje bolj stopnjevalo.

Seveda vsaka obleka potrebuje dodatke, kot so čevlji, nakit ter razni gumbi, zaponke in spenci. Nekateri majhni, a ne nepomembni dodatki, ki lahko povečajo doslednost izdelave, so na primer gumbi in ročno kovane sponke, ki so se uporabljale na moških suknjičih in hlačah. Seveda danes takih gumbov ne izdelujejo več, kaj šele ročno kovanih sponk. Iznajdljivost je bila tako ključnega pome-

na. Pa seveda brskanje med starimi škatlami, shranjenimi v najbolj skritih kotičkih naših domovanj, in prenekateri obisk boljšega trga, kjer sva zbrala nekaj starih stvari, ki so dopolnile najini opravi. V družini so ostali tudi nekateri stari predmeti, ki so jih ohranili do danes. Tako sva oba dobila v dar nekaj, kar je pripadalo prababici in pradedku. Jaz prekrasno prababičino srebrno uro, ki je tako dobro ohranjena, da še vedno bije, mož pa verižico za moško uro, ki je pripadala pradedku in ki sva jo lahko občudovala na eni izmed njegovih starih fotografij. Izvedela sva tudi, da naj bi bil ohranjen celo prababičin sklepanec, vendar ni ostal v tej družini.

Zgodba se je tako počasi sestavljala do konca. Rezultat je plod večmesečnega dela. Navdušenje in veselje sta spremljala tudi napor in stres, kar vse sodi zraven, saj brez vloženega truda rezultat ne more biti dober. Ni mi žal, ne le zato ker je bila poroka res enkratna, posebna in zanimiva, temveč tudi zato ker sem s tem pridobila in nekaj več naredila za svojo družino, ker vem, da jim je to veliko pomenilo. Resnično popolnoma neopisljiv občutek je biti v taki obleki, ki je kot nekaj svetega in si je nihče ne upa

kritizirati. Kritizirati si lahko upajo le najino odločitev, ne pa tudi njenega videza. Upam, da obleka ne bo obvisela v omari, saj ni bila narejena s tem namenom. Prepričana sem, da bo priložnosti za njeno oblačenje še veliko. Resda tovrstne obleke, ki bolj ali manj spominjajo na nekdanje, danes vidimo le še v folklornih skupinah, na cerkvenih žegnanjih ali pri promocijah naše kulturne dediščine ob različnih priložnostih. A vse to je dovolj, da vsaj za eno izmed teh priložnosti oblečem svojo ali bolje rečeno našo "črno nošo". Ni uspelo samo meni, ampak vsem, ki smo sodelovali pri uresničevanju te ideje in si delili navdušenje in strah, kaj bo iz tega nastalo. Vsem sem resnično hvaležna.

Fotografije iz družinskega arhiva, ki so predstavljale zgled za izdelavo poročne obleke.